

3^e zondag van de advent / 12 december 2021

Exegetische notities eerste lezing

Sefanja 3,14-18^a

De profeet Sefanja trad op in de tijd dat een kroonraad het regentschap uitoefende over de minderjarige koning Josia, die in 639 v.Chr. op achtjarige leeftijd als zestiende koning van het zuidrijk Juda was geïntroniseerd.

Sefanja's uit drie hoofdstukken bestaande preek bevat eigenlijk voornamelijk onheilswoorden. De vreugde waarover in de eerste lezing wordt gesproken is alleen in die context te begrijpen.

Het eerste hoofdstuk laat zien hoe het tekortschieten van de gehele mensheid - en in het bijzonder van Gods volk - wel moet leiden tot een nieuwe wereldramp, vergelijkbaar met de zondvloed. In het tweede hoofdstuk horen we hoe alle rechtvaardigen en zij die tijdig tot zichzelf gekomen zijn, aan de ondergang zullen ontkomen. Het vervolg van hoofdstuk 2 beschrijft hoe de volken die het nietige Israël hebben onderdrukt, beschimpt en gepijnigd, één voor één ten onder zullen gaan. Maar, vervolgt hoofdstuk 3, wat voor deze volken geldt, geldt niet minder voor Israël zelf: de leiders, rechters, priesters en profeten hebben het arme volk evenzeer onderdrukt, gepijnigd en gekweld als de volken dat met Israël hebben gedaan. En dat ondanks het feit dat JHWH in hun midden is, ondanks de les die ze uit het lot van andere volken hadden kunnen trekken en ondanks het eindeloze geduld dat JHWH met hen had. Wanneer dus op de dag van JHWH de hele aarde wordt geoordeeld, zal Israël als één der volkeren worden geoordeeld. Na het oordeel zullen de overgeblevenen van de overige volken JHWH's Naam aanroepen en hem dienen.

In de slotverzen van Sefanja's preek (de eerste lezing) worden deze toegestroomde volkeren dan herschapen tot een feestvierende gemeenschap. Sion¹, de personificatie van de gemeenschap, wordt tot vreugde opgeroepen om tot op de dag van vandaag herkenbare redenen: de vijand is weggevaagd, er is geen kwaad meer te vrezen, JHWH is onze redder. Sefanja gebruikt vier synoniemen voor die vreugde: jubelen, juichen, verheugen, blij zijn. 'Slappe handen' verraden angst en moedeloosheid. Dat mag Sion niet laten gebeuren.

Tot slot komt de vreugde van JHWH aan bod. Door zijn liefde maakt Hij ons nieuw.²

Exegetische notities antwoordpsalm

Jesaja 12,2-3.4^{bcd}.5-6

In de liturgie wordt onder *psalmus* het ritueel van 'de psalm' verstaan, die ook voltrokken kan worden door poëtische teksten die niet in het psalter staan. Vandaag is zo'n *kantiek* het uitgangspunt voor de antwoordpsalm, namelijk hoofdstuk 12 uit Jesaja dat bestaat uit een keten van oproepen, waarvan de laatste *verheugt u en juicht* ook het refrein vormt. Het is een loflied van iemand die uit nood is gered. Die noodsituatie was het teken dat JHWH vertoornd was. De redding betekent nu het einde van die toorn. Het gejubel van Sion klinkt op omdat JHWH,

¹ De toevoeging 'dochter' voor Sion laat het lectionarium weg.

² De Hebreeuwse letters dalet=d en resj=r zijn in handschriften met moeite te onderscheiden; staat er charasj = zwijgen of chadasj = vernieuwen in dit vers? Het lectionarium kiest voor het laatste.

Israëls Heilige in haar midden is. Deze uitdrukking geeft de verbondenheid aan van God met het volk.

De derde strofe *De Heer is mijn sterkte* en de vijfde strofe *Zingt luid voor de Heer* citeren het lied dat Mozes samen met de Israëlieten zong nadat hij het Egyptische leger dood in de Rietzee had zien liggen.³ Hierdoor wordt de redding verondersteld een nieuwe uittocht te zijn. In strofe vier wordt opgeroepen JHWH's naam te huldigen. In hymnes speelt de naam van God een belangrijke rol, wat in een Bijbelse context *deus praesens* kan betekenen: *God die aanwezig is*.

Exegetische notities tweede lezing

Filippenzen 4,4-7

De oproep van Paulus tot vriendelijkheid, onbezorgdheid en gebed betreft hij vrijwel steeds op de door hem verwachte spoedige eindtijd: 'de Heer is nabij zowel qua ruimte (nabij) als tijd (bijna). Jezus' verkondiging van de nabijheid van het Rijk Gods maakt bij Paulus plaats voor de verkondiging van de nabijheid van Jezus zelf. De christenen leven niet in een nieuw tijdperk, maar in de laatste tijd van de wereld. De aansporing tot vreugde betekent méér dan dat hij alles van de zonnige kant bekijkt en een vaderlijke bemoediging wil geven in moeilijke dagen. De vreugde waarover hij spreekt is geen kwestie van stemming of temperament, maar vreugde 'in Christus Jezus'. De vreugde ontstaat door het zich verbonden voelen met Christus door alle wisselvalligheden van het leven heen. De vrucht van de geschetste levensstijl is de 'vrede van God'. Deze term dekt vrijwel in het gehele Tweede Testament het heil dat van God afkomstig is. Gods vrede overtreft de menselijke bekwaamheid om te begrijpen. Gods vrede kan voor menselijke begrippen onbegrijpelijk overkomen, maar deze vrede gaat onze menselijke logica dan ook te boven en doet zich eerder voelen.

Exegetische notities Evangelie

Lucas 3,10-18

Dat de Adventstijd een voorbereidingstijd in algemene zin is, zien we in de prominente rol die Johannes de Doper hierin vervult. Hij bereidt immers niet voor op de geboorte van Jezus, maar op diens openbare leven. De beschrijving van het optreden van Johannes de Doper beschouwt Lucas als een proloog van Jezus' optreden en hij beperkt dat 'voorwoord' tot slechts 20 verzen. Johannes de Doper preekt een doopsel van bekering met het oog op de komst van de Messias. Hij richt zich tot de menigte in het algemeen en niet tot bijvoorbeeld de Farizeeën en Sadduceeën, zoals in het Evangelie volgens Matteüs.⁴ Hij spreekt over de toekomst in beelden van een oordeel: de wan en het vuur.

Tot driemaal toe werd hem de vraag gesteld 'wat moeten wij doen?' Het accent ligt overduidelijk op het doen. Zijn antwoord ligt in de lijn van zijn grote voorganger-profeet Jesaja: *Je brood delen met de hongerige, onderdak bieden aan armen zonder huis, iemand kleden die*

³ Exodus 15,1-18.

⁴ Matteüs 3,7.

*naakt rondloopt, je bekommeren om je medemens.*⁵ Johannes de Doper eist rechtvaardigheid in de menselijke verhoudingen. De strenge ascese waarmee de evangelist Matteüs hem beschrijft is Lucas vreemd. Hier is geen sprake van een sprinkhanen en honing etende, kamelhaar dragende woestijnbewoner. Ten aanzien van kleding en voedsel wordt bijvoorbeeld niet gezegd dat men zonder meer moet weggeven, maar dat de onrechtvaardige situatie van het *dubbel* hebben of van het *niets* hebben ongedaan gemaakt wordt. Tollenaars en soldaten worden gemaand ieder hun eigen grens niet te overschrijden. Deze Jesaja-achtige aanpak doet bij het volk de gedachte opkomen dat deze Johannes wel eens de Messias zou kunnen zijn. Maar hij verklaart eerst zijn eigen ondergeschikte rol. De tegenstelling tussen water en vuur is veelzeggend. Hoewel water en vuur een symbolisch reinigende functie hebben is de zuivering met vuur definitief. De tijd van de Messias is beslissend: wie de vuurproef niet doorstaat, wordt vernietigd; de rest is gezuiverd. Hetzelfde vuur dat de ‘tarwe’ die bijeengebracht is, zuivert, zal het ‘kaf’ verbranden.

In de tekst van Lucas die onmiddellijk na de lezing volgt, wordt duidelijk dat het openbare leven van Johannes met deze proloog is beëindigd: juist ‘het kaf’ Herodes sluit Johannes op in de gevangenis. Lucas richt zijn aandacht vanaf nu volledig op de komst van Jezus.

Themastelling

Handel eerlijk

De klassieke benaming voor de 3e zondag van de advent is *Gaudete*. Het is inderdaad de *Vreugde* die de eerste twee lezingen en de antwoordpsalm met elkaar verbindt. En deze vreugde is te voelen in een verlangen naar een nieuwe toekomst, naar een wereld die ons niet dagelijks teleurstelt. Zich verheugen is echter meer dan ‘we zijn zo blij, blij, blij ...’ De evangelielezing maakt dat ten slotte duidelijk door op te roepen aan een rechtvaardige wereld te werken waarin eerlijk wordt gehandeld.

⁵ Jesaja 58,7.